

УДК 338.43:636.2:637

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-1-3

П.І. Коренюк, д-р екон. наук, професор

korenyukp@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8321-3199

Дніпровський державний технічний університет

О.М. Усикова, д-р екон. наук, доцент

ORCID ID: 0000-0001-6734-5757

Миколаївський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У даній статті проведено аналіз формування ринкових підходів до інтелектуальної власності у контексті інноваційної діяльності. Проведено методологічний аналіз думок вчених щодо ролі ринковізації використання інтелектуальної власності в інтенсифікації та результативності інноваційної діяльності. Визначено вплив та роль держави у розробці ринкових підходів та використання світового досвіду у формуванні та розвитку ринкових підходів до інтелектуальної власності під призмою інноваційної діяльності.

***Ключові слова:** інтелектуальна, власність, діяльність, інноваційна, ринок, державне регулювання, технології, ресурси, підхід.*

Постановка проблеми. В складних умовах проведення економічних реформ в національній економіці інтелектуальна власність розглядається, принаймні, має розглядатися як одне з головних видів національного багатства. Як показує світовий досвід інноваційна діяльність засновується в першу чергу на інтелектуальності власності. Сталий соціально-економічний розвиток в Україні є неможливим без використання інноваційних процесів та інноваційних технологій. В концептуальному відношенні інтелектуальна власність є вагомою складовою інтелектуального потенціалу. Впровадження ринкового інструментарію до інтелектуальної власності сприятиме реалізації творчого потенціалу, який може виразитися, наприклад, у вигляді нових технологічних рішень та нових енерго-ресурсо- та матеріалозберігаючих технологій. Комерціалізація інтелектуальної власності в контексті інноваційної

діяльності потребує подальших досліджень, що і обумовило актуальність авторських досліджень на рівні проблемної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання у сфері формування ринкових підходів до інтелектуальної власності привертають увагу виданих вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків. Дослідженню вищевказаних проблем саме у контексті інноваційної діяльності присвячені праці В.Д. Базилевича [1], О. Бутнік-Сіверського [2], С.Г. Гордієнка [3], С.М. Ілляшенка [11], П.М. Коюди [6], О.В. Коваленка [7], Н.М. Краус [8], Д.І. Лещенка [9], П.Д. Макаренка [10], Э.И. Мустафаевой [12], С. Олійнічука [14], М. Паладія [13], З.В. Пічкурової [12], А. Українця [16], О.В. Файчук [17], О.М. Файчук [17], Р.Т. Фазыловой [12], І.А. Шейко [6], Г.В. Шемаєвої [10], П. Шияна [16] та інших видатних вчених.

Мета та завдання статті. Ринкові підходи щодо інтелектуальної власності в розвинутих країнах світу давно вже стали нормою. Отже, подальше проведення економічних реформ в Україні не може обминути ринок інтелектуальної власності. Інноваційні чинники для країн, які стали на шлях демократичного розвитку можуть бути тим важелем, який дасть їм змогу скоротити відстань у технологічному відношенні до країн-лідерів. Отже, потрібно сформулювати ринкові підходи, на перспективу і ринок інтелектуальної власності з метою підвищення результативності інноваційної діяльності. Для сталого підвищення розвитку національної економіки важливо знайти і використати внутрішні резерви інноваційного характеру. Таку стратегічну мету доцільно деталізувати. Так, потрібно впроваджувати мотиваційні чинники від реалізації прав на інтелектуальну власність у контексті інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На міжнародному рівні базовим документом у галузі інтелектуальної власності являється Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (м. Стокгольм, 1967 рік зі здійсненням правок у 1979 році) [5]. В рамках діяльності даної організації у 1996 році був прийнятий Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право [4], який прийнятий Дипломатичною конференцією у 1996 році.

В Україні базовим документом щодо формування та розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності є Указ Президента України «Про заходи охорони інтелектуальної власності в Україні» № 285 / від 2001 року [15]. В Україні робиться реальна спроба привести чинне вітчизняне законодавство щодо інтелектуальної власності у відповідність до міжнародного права.

Оцінка вартості прав на конкретний об'єкт інтелектуальної власності у конкретному випадку їхнього використання є досить складною процедурою й у кожному випадку вимагає унікального рішення задачі. Однак при усьому різноманітті таких випадків існує три загальновизначені підходи до оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності: витратний підхід, порівняльний (ринковий) підхід, дохідний підхід. Витратний підхід (підхід на основі активів) заснований на припущенні, що вартість об'єкта інтелектуальної власності дорівнює вартості витрат на його створення, доведення до робочого стану й амортизацію. Цей підхід до розрахунку вартості влаштовує покупця, тому що він може документально відстежити витрати на створення об'єкта інтелектуальної власності і, таким чином, переконатися, що ця вартість виправдана. Але він не вигідний для продавця, оскільки останній одержить суму, рівну тільки понесеним витратам на створення об'єкта інтелектуальної власності, тобто без прибутку. Прийоми, що застосовуються для визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності, можна розділити на три групи; підходи, методи і методики. Підходи дають принципи визначення вартості. Методи визначають процедуру розрахунку вартості. Методики розглядають застосування того чи іншого методу стосовно конкретних об'єктів інтелектуальної власності та конкретних цілей розрахунку.

Порівняльний (ринковий) підхід до оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності припускає використання прийому порівняння продажів. Сутність підходу полягає в порівнянні об'єкта, що оцінюється, з аналогічними по призначенню, якості і корисності об'єктами, які були продані на цей час на аналогічному ринку. Такий підхід дає так звану "справедливу ціну", тобто таку ціну, за яку продавець, який володіє інформацією про ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий продати об'єкт інтелектуальної власності, а покупець, який також володіє повною інформацією про об'єкт інтелектуальної власності і ринкову вартість аналогічних об'єктів, готовий купити даний об'єкт інтелектуальної власності. Тобто ціна встановлюється ринком і влаштовує як продавця, так і покупця.

Дохідний підхід припускає, що ніхто не стане вкласти свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, якщо такий же доход можна одержати будь-яким іншим способом. Суть підходу полягає в тому, що вартість прав на ОІВ визначають як функцію доходу, що може принести використання даного ОІВ у майбутньому. Для розрахунку поточної вартості об'єкта оцінки застосовують два основні прийоми - дисконтування і капіталізації доходу. Отже, основними елементами

ринкової економіки, що стимулюють інноваційний розвиток, є присвоєння частини додаткового прибутку від запровадження та розповсюдження нововведень їх творцями та підприємцями, що забезпечує диференціацію підприємницького доходу, створюючи стимули до інноваційного процесу; існування незалежних та конкуруючих джерел нових технологій; ринкові сили відбору найбільш ефективних технологій серед запропонованої для практичного використання сукупності науково-технічних ідей. Підвищення значення трудових і статусних мотивів не означає абсолютного зниження ролі матеріальних мотивів та стимулів [17]. Створення конкуренції і підтримка конкурентних переваг є наслідком найбільш ефективного управління інноваційними процесами [18] у функціональних сферах підприємства. Інноваційна діяльність відбувається в умовах невизначеності й пов'язана з відповідними ризиками.

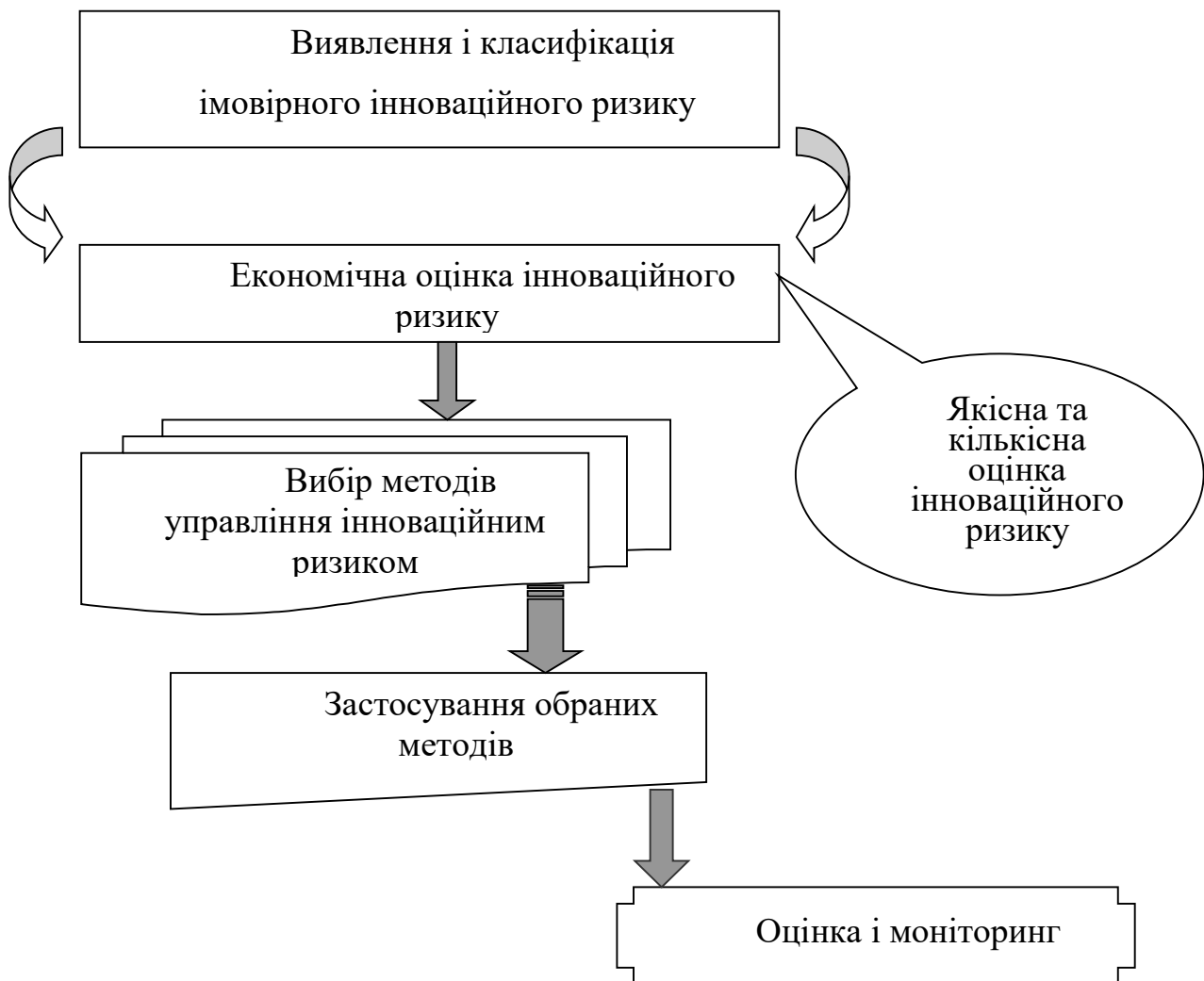

Рис. 1. Схема управління інноваційними ризиками

Якщо керівництво підприємства вирішило вийти на новий для своєї організації сегмент ринку, то ніяка створена інформаційна база про стан вихідного сегмента не знизить невизначеності діяльності в новому секторі, вся накопичена інформація виявиться нерелевантною й непридатною для керування ризиками. Ціна досягнення інноваційної мети визначається економічними показниками, заради яких інвестор або інноватор пішов на ризик. Схема управління інноваційними ризиками наведена на рис. 1.

Ринкове середовище є мінливим і завдання менеджерів підприємств полягає в ефективному управлінні змінами [19]. Так, під управлінням ризиками в інноваційній діяльності розуміється сукупність практичних мір, що дозволяють знизити невизначеність результатів інновації, підвищити корисність реалізації нововведення, знизити ціну досягнення інноваційної мети. Реалізація цілей і завдань управління ризиками покладається на менеджерів інноваційних проектів. Відмітимо, що для управління ризиками в інноваційній діяльності необхідне забезпечення релевантності (достатності) інформації для прийняття рішень. В ринкових умовах прогнозування ризикових ситуацій інноваційної діяльності потрібно будувати на вмінні передбачати та ідентифікувати власне самі ризики. Так, за своєю семантикою результати наукових досліджень сприяють зниженні невизначеності через надання відповідних знань і відомості про об'єкт інноваційної діяльності, тим самим знижуючи ризик від операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Проблеми інтелектуальної власності та інноваційної діяльності не лишаються осторонь уваги держави. Так, на протязі 2018 року наукові дослідження і розробки в Україні виконували 950 організацій, 48,1% з яких належали до державного сектору економіки, 37,0% – підприємницького, 14,9% – вищої освіти. На підприємствах та в організаціях, які здійснювали НДР, кількість виконавців таких робіт на кінець 2018р. складає 88,1 тис. осіб (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру), з яких 65,4% – дослідники, 9,7% – техніки, 24,9% – допоміжний персонал (табл. 1).

Так, у 2018р. частка виконавців науково-дослідних робіт у загальній кількості зайнятого населення складає 0,54%, у тому числі дослідників – 0,35%. Спостерігається тенденція скорочення кількості наукових працівників за досліджуваний період на 6,6 відсотки. Але з іншого боку ми бачимо ріст працівників, які мають ступінь доктора наук. Так, питома частка докторів наук у загальній структурі наукових працівників за даний період зросла на 0,8 відсотка а у загальній кількості зросла на 1,5 відсотки і

у 2018 році склала 7043 чоловік. Отже, на мою думку можна судити про оптимізацію кількісного та якісного складу наукових працівників. І як результати наукової діяльності, в табл. 2. наводяться статистичні дані щодо впровадження інновацій на промислових підприємствах.

1. Динаміка якісного і кількісного складу наукових працівників за 2016 – 2018 рр.

	Кількість працівників, осіб			2018 р. у відсотках до	
	2016	2017	2018	2016	2017
Всього	97912	94274	88128	90,0	93,4
в т. ч.					
дослідники	63694	59392	57630	90,5	97,0
техніки	10000	9144	8553	85,5	93,5
допоміжний персонал	24218	25738	21945	90,6	85,3
Із загальної кількості мають науковий ступінь д-ра наук	7091	6942	7043	99,3	101,5
у відсотках	7,2	7,4	8,0	х	х
Із загальної кількості мають науковий ступінь докто-ра філософії (кандидата наук)	20208	19219	18806	93,1	97,8
у відсотках	20,8	20,4	21,3	х	х

На жаль, має місце зниження на 1,0 відсоток питомої частки підприємств, які займаються інноваційною діяльністю та певне зниження кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів процесів. Але, в той же час спостерігається зростання кількості впровадження маловідходних та ресурсозберігаючих процесів інноваційного характеру. На мою думку, це є досить позитивним явищем, адже на початку 21 сторіччя постає глобальна проблема забезпечення ресурсної безпеки на глобальному рівні. В постіндустріальних умовах переходу до інформаційної ери значимість ресурсів та ресурсної безпеки зростає і набуває нового якісного значення. Отже, інтелектуальна власність не зникає в процесі споживання, а переходить з однієї форми в іншу. Наприклад, через інноваційні рішення та технології вона може капіталізуватись, але як вказано вище, вона не зникає.

2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

	Питома частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, %	Впроваджено				Питома частка обсягу реалізованої інноваційної продукції, %
		інноваційних технологічних процесів	в т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	виробництво інноваційних видів продукції (товарів, послуг)	в т.ч. нові види техніки	
2016	16,6	3489	748	4139	1305	... ⁴
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	920	0,8
2018 рік у % до						
2016	х	57,3	123,7	92,8	70,5	х
2017	х	109,3	151,6	161,0	122,5	х

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Одним з пріоритетних завдань держави в сучасних умовах є підпримання курсу економічних реформ в бік запровадження прозорих ринкових відносин між державою та суб'єктами господарювання. Проблема підвищення ефективності використання інтелектуальної власності потребує ринкових підходів та ринковізація мислення. Одним з результативних напрямів капіталізації інтелектуальної власності може стати інноваційна діяльність, яка через розробку та використання інноваційних технологій сприятиме економічному піднесенні національної економіки. Вектор щодо підвищення кількості розроблених енерго- ра ресурсозберігаючих технологій в Україні потрібно і надалі розвивати. В державі потрібно збільшувати інтенсивність проведення міжнародних науково-прктичних конференцій, симпозіумів, круглих столів на різних рівнях із залученням широкого кола вчених, громадськості з метою організації реальної співпраці у напрямі використання інтелектуальної власності для блага держави, Інноваційні наукомісткі технології за прикладом розвинутих країн світу можуть стати основним чинником технологічного прориву, так званого «Українського чуда».

Бібліографічний список.

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність [Текст]: підручник / В.Д. Базилевич. — 2-е вид. — К.: Знання, 2008. — 431 с.
2. БутнікСіверський, О. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт [Текст] / О. БутнікСіверський // Інтелектуальний капітал. — 2003. — № 5. — С. 3–12.
3. Гордієнко С.Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення / С.Г. Гордієнко // Часопис Академії адвокатури України. — 2014. — Т. 7. — № 2. — С. 15–32.
4. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: www.rada.gov.ua
5. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wipo.int.
6. Коюда П.М. Ефективність економічної діяльності підприємств: теорія та практика: [монографія] / П.М. Коюда, І.А. Шейко. – Х.: Компанія СМІТ, 2013. – 332 с.
7. Коваленко О.В. Проблемні аспекти становлення інноваційної системи України в контексті теорії технологічного розвитку / О.В. Коваленко // Ефективна економіка. – 2015. – № 3. – С. 31.
8. Краус Н.М. Інноваційний процес як основа формування механізму інноваційної інфраструктури: інституціональний аспект / Н.М. Краус // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 4. – С. 15–20.
9. Лещенко, Д. І. Співіснування двох концепцій права інтелектуальної власності в Україні: філософський аспект проблеми [Текст] / Д. І. Лещенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2012. — № 49. — С. 278–284.
10. Макаренко, П. Д. Інфраструктура інтелектуальної власності в Україні: комунікаційний аспект [Текст] / П. Д. Макаренко, Г. В. Шемаєва // Вісник ХДАК. — 2014. — Вип. 43. — С. 97–104.
11. Маркетинг. Менеджмент. Інновації: [монографія] / За ред. д. е. н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: Папірус, 2010. – 621 с.
12. Мустафаєва, Э.И. Проблема защиты интеллектуальной собственности ИТ сферы в Украине [Текст] / Э.И. Мустафаєва, Р.Т. Фазылова // Культура народов Причерноморья. – 2011. – № 217. – С. 64–66.
13. Паладій, М. Інфраструктура системи державного управління сферою інтелектуальної власності: підхід до удосконалення [Електронний

ресурс] / М. Паладій // Науковий вісник. — 2011. — Вип. 7. — Режим доступу: \www/URL: http://www.lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnik7/fail/paladij.pdf

14. Пічкурова З. В. Систематизація теоретичних положень та наукових поглядів на економічний зміст інтелектуальної власності [Текст]: зб. наук. пр. / З. В. Пічкурова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». — 2013. — Вип. 24. — С. 215–219.

15. Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27 квітня 2001 року № 285 / 2001 [Текст] // Ліга: еліт Закон: ІАЦ «Ліга». – 2001.

16. Українець, А. Інтелектуальний капітал — передумова економічної незалежності України [Електронний ресурс] / А. Українець, П. Шиян, С. Олійнічук. /URL: <http://www.ukrspirt.com/items/view/395>

17. Пономарьова М.С. До питання використання мотиваційного менеджменту / М.С. Пономарьова // Стратегічні напрямки державної економічної та соціальної політики у 2013 р.: матеріали ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15-16 березня 2013 року) / Київ: АЦ «Нова економіка», 2013, С. 42-44. - 100 с.

18. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень/ М.С. Рябуха, А.С. Цицоріна // Вісник ХНАУ. - 2007. -№ 6 / Харк. нац. аграр. ун-т. - Харків, 2007.-С 96-100.

19. Файчук О.М. Інноваційний процес як рушійна сила економічного зростання / О.М. Файчук, О.В. Файчук // Бізнес Інформ. – 2013. – № 10. – С. 66–70.

20. Пономарьова М.С., Кривошея Є.В. Сутність змін у природі та у відкритих соціально- економічних системах їх взаємозв'язок / Науково-практична конференція Національної академії Національної гвардії України 29 листопада 2017 року м. Харків. С. 147-149.

21. Судомир С.М. Формування результативної системи управління ризиками соціально-економічних систем // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”- 2018 - № 1. - С. 149.

П.И. Коренюк, Е.Н. Усикова. Формирование рыночных подходов к интеллектуальной собственности в контексте инновационной деятельности. В этой статье проведен анализ формирования рыночных подходов к интеллектуальной собственности в контексте инновационной деятельности. Проведен методологический анализ мыслей ученых

относительно роли рыночного использования интеллектуальной собственности в интенсификации и результативности инновационной деятельности. Определено влияние и роль государства в разработке рыночных подходов и использования мирового опыта в формировании и развитии рыночных подходов к интеллектуальной собственности под призмой инновационной деятельности.

Ключевые слова: интеллектуальная, собственность, деятельность, инновационная, рынок, государственное регулирование, технологии, ресурсы, подход.

P.I. Korenyuk, E.N. Usikova. Shaping market approaches to intellectual property in the context of innovation. Sustainable socio-economic development in Ukraine is impossible without the use of innovative processes and innovative technologies. In conceptual terms, intellectual property is a significant component of intellectual capacity. The introduction of market-based tools for intellectual property will contribute to the realization of creative potential, which can be expressed, for example, in the form of new technological solutions and new energy-resource and material-saving technologies. This article analyzes the formation of market approaches to intellectual property in the context of innovation. A metrological analysis of the thoughts of scientists on the role of the market use of intellectual property in the intensification and effectiveness of innovative activities is carried out. The influence and role of the state in the development of market approaches and the use of world experience in the formation and development of market approaches to intellectual property under the prism of innovation is determined. One of the priority tasks of the state in the current environment is to take the course of economic reforms towards the introduction of transparent market relations between the state and economic entities. The problem of improving the efficiency of the use of intellectual property requires market approaches and marketization of thinking.

Market-based approaches to intellectual property in developed countries have long become the norm. Therefore, further economic reforms in Ukraine cannot bypass the intellectual property market. Innovative factors for countries that have embarked on the path of democratic development may be the lever that will enable them to reduce the technological distance to the leading countries.

Keywords: intellectual, property, activity, innovative, market, government regulation, technology, resources, approach.

Стаття надійшла до редакції: 23.09.2019 р.